

Bijdrage tot de geschiedenis van het Rijkswachtsyndicalisme: de Verbroedering der Rijkswacht (1934-1964)*

J. Cuypers*

Inleiding

In september 1983, tijdens de stakingsbeweging in de openbare diensten, organiseerde het Nationaal Syndicaat van het Rijkswachtpersoneel (N.S.R.P.) gedurende enkele dagen korte symbolische langzaamaan-acties. Die werden georganiseerd uit verontwaardiging over het neerschieten van een collega bij een overval op een grootwarenhuis in Nijvel.

Midden oktober 1983 werd dan door een duizendtal rijkswachters en politieagenten in Brussel betoogd om meer middelen te eisen in de strijd tegen de 'toenemende criminaliteit'. Die manifestatie¹ was door de Syndicale Federatie van de Belgische Rijkswacht (S.F.B.R.), een afscheuring van het N.S.R.P., georganiseerd naar aanleiding van een uitgebreide reeks roofmoorden in de Brabantse regio. Naast een zwaardere bewapening en een verhoging van het aantal effectieven, eisten de betogers ook dat de wet op de wettige zelfverdediging zou worden uitgebreid. Het N.S.R.P. zelf, dat over die eisen al een rondetafelgesprek met de bevoegde ministers was begonnen, nam niet deel aan de betoging.

Dit artikel wil een bijdrage leveren tot de discussie omtrent een actueel onderwerp: de syndicalisering van het rijkswachtpersoneel. Bovengaand bondig overzicht dient dan ook in de eerste plaats te illustreren hoe de twee rijkswachtbonden (en hun eisen) in de tweede helft van 1983 voortdurend in de belangstelling stonden. Dat er daarover ook discussie was en dat de veiligheidseisen van het rijkswachtpersoneel niet bij iedereen in goede aarde vielen, hoeft daar nauwelijks aan toegevoegd te worden.² De verleiding is immers groot om dit soort ei-

---

* Met dank aan L. VAN OUTRIVE, C. FIJNAUT en W. BRUGGEMAN voor hun waardevolle suggesties

** Vrij medewerker aan de Afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie van de K.U. Leuven.

1. De verslaggeving over het verloop van die manifestatie werd ten andere overschaduwd door de berichten over de schietpartij, de dag voor de betoging, in Hove bij Antwerpen. Toen een motorfiets weigerde te stoppen bij een wegcontrole, werd daar een jonge duozitter door de rijkswacht doodgeschoten.

2. Zo verspreidde de Liga voor Mensenrechten een persmotie waarin het naar voor brengen van die eisen ter gelegenheid van de gewelddadige gebeurtenissen in Waals-Brabant ongepast genoemd werd en waarin gewaarschuwd werd voor het gevaar dat in zulk klimaat overhaaste beslissingen genomen worden. De Liga stelde daarentegen voor dat eerst een grondig onderzoek zou gebeuren naar de organisatie en het functioneren van het politiewezen en

sen zonder meer te vereenzelvigen met liberaal-conservatieve standpunten op het vlak van ordehandhaving en criminele politiek. De rijkswacht- en politiebonden dreigden dan ook — althans op dit domein — in conflict te komen met de standpunten van progressieve of radicale groepen werkzaam op het vlak van politieel en penitentiair beleid.

Bovendien kan moeilijk ontkend worden dat deze eisen op het eerste zicht vrij ongewoon lijken voor een vakbond, tenminste indien men aanneemt dat de rijkswacht- en politievakbonden wortelen in de sociale traditie van de globale syndicale beweging. In dat verband willen we vooraf wijzen op een tegenstrijdige evolutie in de recente geschiedenis van het rijkswachtssyndicalisme. In de pers wordt soms gesuggereerd dat de veiligheidseisen van de rijkswachters en politieagenten ontstaan zijn naar aanleiding van de hold-ups te Waver, Temse en Nijvel ... om er een paar te noemen. Dat is niet geheel waar. Die evenementen hebben misschien wel bijgedragen tot een ruimere aandacht in de pers of de hogere nieuwswaarde van dit eisenpakket, maar in feite werden reeds *in de jaren zeventig* dergelijke eisen bij de regering aanhangig gemaakt. Het N.S.R.P. bijvoorbeeld startte reeds in 1975-1976 met een opgemerkte veiligheidscampagne.³ Voorheen had dit syndicaat echter nooit op zulke nadrukkelijke en openlijke wijze behoudsgezinde standpunten verdedigd op het vlak van de criminele politiek en het beleid inzake ordehandhaving. Anderzijds, en dit kan paradoxaal lijken, gingen de rijkswachtorganisaties zich in de loop van diezelfde jaren zeventig daarentegen radicaler opstellen op een aantal meer 'traditionele' syndicale actiereinen. De vakbonden toonden een grotere strijdbaarheid op het vlak van de financieel-economische eisen (prestatieduurvermindering, wedden en vergoedingen) en begonnen een volwaardig syndicaal statuut te eisen. Meer recent, met name onder Martens V, werd door de rijkswachtbonden nog heftig geprotesteerd tegen het matigingsbeleid en tegen de 'fiscale amnestie-'plannen van de regering.

In dit artikel bieden we een mogelijke *verklaring voor deze en andere (schijnbare) tegenstrijdigheden in verband met de syndicalisering van het rijkswachtspersoneel*. Die verklaring is gebaseerd op de opvattingen van R. Reiner over politie-syndicalisme (deel I). Reiner vertrekt van het idee dat de syndicaliseringstendens bij de politie de tegenstrijdige plaats van de politie in de klassenstructuur weerspiegelt. Volgens deze auteur moet met die tegenstrijdige positie rekening worden gehouden bij het bestuderen van de standpunten die de verenigde politieagenten in concrete historische omstandigheden innemen.

De tweede helft van dit artikel heeft tot doel *de inzichten van Reiner te toetsen*

---

meende dat in afwachting daarvan elke gedeeltelijke reorganisatie moest vermeden worden. (Liga voor Mensenrechten, *Nieuwsbrief*, jrg. 2, nr. 10, december 1983). De Leuvense vereniging Radicale Criminologen verklaarde van haar kant dat ze niet akkoord kon gaan met de eisen van het rijkswachtspersoneel. In felle bewoordingen werd in een nieuwsbrief het nut en de efficiëntie van de door de bonden voorgestelde maatregelen in het kader van een betere misdaadbestrijding en een grotere veiligheid voor de bevolking in twijfel getrokken. (Radicale Criminologen, *Nieuwsbrief*, jrg. 2, nr. 2, oktober 1983)

3. Men vroeg toen onder meer:

- het optrekken van de getalsterkte van het korps;
- de verbetering van de bewapening en van de uitrusting gebruikt bij ordehandhaving;
- de strengere bestraffing van recidivisten en de herziening van de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling;
- de uitbreiding van het recht op wettige zelfverdediging.

aan de geschiedenis van het Belgisch rijkswachtssyndicalisme. We beperken ons daarbij tot de historie van de Verbroedering der Rijkswacht, de voorloper van de huidige rijkswachtssyndicaten, en dus tot de periode vóór 1964 (deel 2). De beschrijving van deze geschiedenis is gebaseerd op interviews met bevoorrechte getuigen en op de nauwgezette lectuur van verenigingsverslagen, publikaties van de Verbroedering en de verslagen van de besprekingen van de rijkswachtbegrotingen in Kamer en Senaat. De bestudeerde periode (1934 tot 1964) werd onderverdeeld in drie subperiodes. Voor elk van deze periodes zal aandacht worden besteed aan de evolutie in de actiemiddelen en de eisen van de Verbroedering.

In het besluit bespreken we bondig de waarde van de theorie van Reiner voor de studie van de geschiedenis van het Belgisch rijkswachtssyndicalisme en voor verder onderzoek.

1. De opvatting van R. Reiner over politieyndicalisme

De Belgische Rijkswacht is niet het enige politiekorps dat met het syndicaliseringsprobleem zit opgescheept.

De tendens bij politieagenten om zich te organiseren is de laatste tien jaar erg belangrijk geworden in bijna alle Westerse landen. De wetenschappelijke publicaties omtrent politieyndicalisme zijn evenwel bijna uitsluitend afkomstig uit de Verenigde Staten en Canada en (in mindere mate) uit Engeland. Omwille van plaatsgebrek zullen we ons in dit artikel echter beperken tot het werk van de Britse socioloog R. Reiner over het politieyndicalisme in Engeland. Naar onze mening behoort dit immers tot het belangrijkste wat sinds het begin van de jaren zeventig over dit onderwerp verschenen is, te meer daar het grote deel van de overige literatuur enkel aandacht heeft voor de organisatie en werking van politiebonden.

A. De tegenstrijdige plaats van de politie in de klassenstructuur

Bij Reiner is een zekere evolutie te merken. In 1973-1974 begon deze auteur met een enquête naar *vakbondsbeustzijn* bij politiemannen. Dat begrip werd ruim opgevat, want een echte politievakbond is in Engeland verboden: de belangen van de politie worden er verdedigd door een semi-officieel orgaan: de 'Police Federation'.⁴ De resultaten van dit onderzoek werden gepubliceerd onder de titel *The Blue Coated Worker*.

In de inleiding daarvan verklaart Reiner dat de 'tegenstrijdige positie van de politie in de klassenstructuur' als uitgangspunt van het onderzoek moet gezien worden, zonder dat hij daar dieper op ingaat. De aandacht gaat verder hoofdzakelijk naar het uitwerken van een typologie van politieagenten.⁵

---

4. Na de Eerste Wereldoorlog werd in Engeland de illegale 'National Union of Police and Prison Officers' opgedoekt en de gematigde en tuchtvolle 'Police Federation' opgericht. Ondanks allerlei protesten, ondermeer van de kant van de Labour-partij, bleef de Federatie beperkt in haar actiemiddelen: elke vorm van stiptheidsactie of staking werd verboden en de aansluiting bij andere organisaties bleef onwettelijk.

5. REINER's doel is onderzoeken in welke mate politiemannen de behoefte voelen om zich door een vakbond te laten vertegenwoordigen. Dat kan variëren van persoon tot persoon en

Enkele maanden na het verschijnen van 'The Blue-coated worker' zal de auteur echter een aantal artikels publiceren waarin hij een duidelijker interpretatie van zijn bevindingen geeft. De typologie wordt dan opzij geschoven en het concept 'tegenstrijdige plaats' komt op de voorgrond.⁶

In navolging van de neo-marxistische auteur E.O. Wright verdedigt Reiner in die artikels namelijk de opvatting dat de groep actoren die deel uitmaken van de politie in feite een 'tegenstrijdige plaats' tussen arbeidersklasse en bourgeoisie bekleden. Die positie wordt bepaald door het niet overeenstemmen van hun functie in de politiek-ideologische verhoudingen met hun economische positie.⁷

Louter op economisch niveau bekeken zijn politieagenten immers loonafhankelijke arbeiders: van economische eigendom is geen sprake en de meerderheid onder hen heeft geen controle over de arbeidskracht van anderen en relatief weinig autonomie in het eigen arbeidsproces. Indien men zich alleen op deze elementen zou baseren, zou men de politieagenten tot de arbeidersklasse kunnen rekenen. Hun rol in de 'reproductie' van de politiek-ideologische verhoudingen brengt hen echter dicht bij de 'heersende klasse'. De bijdrage van de politieagenten tot de handhaving van de politiek-ideologische overheersing is immers van fundamenteel belang en duwt hun klassebepaling in de richting van de burgerij.⁸

Zoals Wright reeds eerder schreef zou het echter evenzeer een vergissing zijn te beweren dat de rol van die posities binnen het staatsapparaat hen in feite versmelt met de kapitaalklasse. Politie mannen zelf maken namelijk in geen enkel opzicht deel uit van de heersende klasse, ook al beschermen ze door hun optreden of louter door hun aanwezigheid de belangen van het kapitaal en maakt hun afhankelijkheid van de elite hen in vele sociale conflicten tot tegenstrevers van de arbeidersklasse.⁹

Wright voegde eraan toe dat het tegenstrijdige karakter van de klassebepaling van het politiepersoneel zich weerspiegelt in hun rol in hun klassenstrijd. Er

---

ook het karakter van de gewenste vakbond kan verschillen. De attitude van de ondervraagden ten aanzien van politie syndicalisme wordt door Reiner in verband gebracht met hun opvattingen over het politiekorps als arbeidsorganisatie, de taak van de politie in de samenleving, hun oriëntatie ten aanzien van hun werk en de rol die hun werk speelt in hun privé-leven. Naar het einde toe zal hij op grond van al die variabelen komen tot het samenstellen van een zestal types van politieagenten. Zie REINER, R., *The blue-coated worker. A sociological Study of Police Unionism*, University Press, Cambridge, 1978.

6. REINER schijnt daarvoor inspiratie te hebben gevonden in een debat tussen de neo-marxistische auteurs N. POULANTZAS en E.O. WRIGHT over de afbakening van de klassegrenzen in laatkapitalistische samenlevingen. Dit is een ingewikkeld probleem dat in de studie van de huidige ontwikkelingen van het kapitalisme heel wat analyses heeft uitgelokt en waarop we binnen het bestek van dit artikel niet kunnen ingaan.

Zie ondermeer:

POULANTZAS, N., 'On social classes', *New Left Review*, maart-april 1973, nr. 78, 27-53.

POULANTZAS, N., *Classes in contemporary capitalism*, Verso Edition, London, 1978.

WRIGHT, E.O., 'Class boundaries in advanced capitalist societies', *New Left Review*, juli-aug. 1976, nr. 98.

7. REINER, R., The Police in the class structure, *British Journal of Law and Society*, 1978, nr. 5, 166-184.

REINER, R., The Police, Class and Politics. *Marxism Today*, maart 1978.

WRIGHT, *op.cit.*, blz. 39-40.

8. *Ibid.*

9. WRIGHT, *loc.cit.*

zijn immers specifieke omstandigheden bekend waaronder de politie de zijde van strijdende arbeiders heeft gekozen in sociale conflicten.¹⁰

B. De geschiedenis van de Police Federation

Reiners van zijn kant beschrijft in zijn artikel *'The Police in the Class Structure'* hoe het contradictorisch aspect van de plaats van de politie in de sociale verhoudingen ook terug te vinden is in de syndicaliseringstendens bij de politie. Bij het bestuderen van de concrete standpunten die politievakbonden of – verenigingen in specifieke politieke en sociale omstandigheden innemen, moet volgens hem altijd rekening gehouden worden met die tegenstrijdige plaats. De steun van politieorganisaties voor de status quo is doorgaans betrouwbaar, maar ze is ook problematisch. Ze moet gewonnen worden en kan verloren worden. Met andere woorden wanneer de ideologische en politieke praktijk van de politie normaal gesproken behoudsgezind is (handhaving van de bestaande sociale orde), zijn er tegelijkertijd tegengestelde krachten werkzaam die in zekere historische omstandigheden betekenisvol kunnen worden.¹¹

Reiner beweert verder ondermeer dat de historische evolutie van het vakbondsbestaan bij politieagenten in Engeland de contradictorische plaats van de politie weerspiegelt.¹² Illustratief in dit verband is volgens hem de paradoxale ontwikkeling binnen de 'Police Federation' in de jaren zeventig. Enerzijds gaven de politiemannen in de loop van de jaren zeventig blijk van een grotere strijdbaarheid, wat ondermeer tot uiting kwam in radicale looneisen, militante acties ter ondersteuning daarvan en in de goedkeuring van het stakingsrecht op het Federation-congres van 1977. Anderzijds werd in 1975 door de Federation zelf een nooit geziene 'law and order'-campagne gestart met het doel... 'de groeiende bezorgdheid van de bevolking aangaande de misdadigheid in Engeland om te zetten in een programma gesteund op positieve actie'. Die campagne was goed georganiseerd en speelde in op de berichtgeving in de media om van de misdaadbestrijdingsproblematiek een verkiezingstopic te maken. In de loop van de daarop volgende verkiezingsstrijd besteedde de Tory-partij van M. Thatcher trouwens veel aandacht aan de 'law and order' eisen van de Britse politieagenten.¹³

Interessant is dat wij voor dezelfde periode een zelfde paradoxale evolutie hebben vastgesteld voor wat het Belgisch rijkswacht syndicalisme betreft (cfr. inleiding).

Volgens Reiner illustreert dit hoe de economische positie van de politiemannen hen in de richting van vakbondsvorming duwt, terwijl hun betrokken-

---

10. Ook WALKER wijst in zijn historische analyse van politiehervormingen op het feit dat politiemannen in de 19de eeuw meestal nog ex-arbeiders waren of tenminste uit arbeidersmiddens afkomstig waren en dat de rol van de politie in vele sociale conflicten op zijn minst dubbelzinnig was. Dat spreekt de vulgair-marxistische visie op de politie als 'willoos werktuig in handen van de industriëlen' tegen. WALKER, S., *A Critical History of Police reform. The emergence of professionalism*. Lexington Books, Massachusetts, 1977, blz. 110-120 en blz. 166 en 151.

11. REINER, o.c., blz. 166-170.

12. In het genoemde artikel bekijkt de auteur verder ook nog de concrete gevolgen van de tegenstrijdige plaats van de politie op een aantal vlakken, met name: de marktsituatie, werkvoorwaarden en de status van de Britse politieagenten.

13. Ibid, blz. 177-183.

heid in de handhaving van de bestaande sociale orde een tegengestelde druk uitoefent en hen aanzet om zich naast conservatieve politieke en sociale krachten op te stellen. Dat is echter niet alles. Hij wijst er eveneens op dat de 'law and order' eisen (en iets minder verregaand misschien, de veiligheidseisen) van politiebonden niet regelrecht mogen vereenzelvigd worden met conservatieve standpunten op het vlak van ordehandhaving en criminele politiek. Tot op zekere hoogte zijn eisen zoals (bijvoorbeeld) de vermeerdering van de effectieven en de uitbreiding van het recht op wettige zelfverdediging immers te vergelijken met 'normale vakbondseisen', zoals de eis tot verhoging van de werkgelegenheid door bijkomende aanwervingen en de strijd voor meer controle op de onmiddellijke werkvoorwaarden. De specifieke positie van de politie in de sociale verhoudingen brengt echter met zich mee dat de eisen inzake een grotere autonomie op de arbeidsplaats in conflict dreigen te komen met de autonomie van andere 'werkers', bijvoorbeeld van stakende en betogende arbeiders of zelfs van welzijns werkers en drukkingsgroepen in de politionele en penitentiaire sector.¹⁴

Naar onze mening toont Reiner hiermee aan dat het niet voldoende is de organisatie en werking van de politievakbonden te bestuderen indien men het daarbij laat en verder geen vragen meer stelt.

De tweede helft van dit artikel heeft dan ook tot doel de inzichten van Reiner te toetsen aan de geschiedenis van het Belgisch rijkswacht syndicalisme. Zoals in de inleiding aangekondigd beperken we ons hier tot de historiek van de Verbroedering der Rijkswacht, de voorloper van de huidige rijkswacht syndicaten, en dus tot de periode vóór 1964.

2. De Verbroedering der Rijkswacht (1934-1964)

A. De situatie van het rijkswacht personeel vóór 1934

Tot vóór de Eerste Wereldoorlog verkeerde het lager militair personeel in België in een relatief benijdenswaardige financieel-economische situatie. De officieren behoorden doorgaans tot de adel of de bourgeoisie en de manschappen waren over het algemeen afkomstig uit arbeiders- of boerenfamilies. Voor vele jonge mannen uit het industriële of plattelandsproletariaat was vrijwillige dienstneming bij het leger of de rijkswacht namelijk één van de weinige mogelijkheden om hun maatschappelijke positie te verbeteren en aan de anonimiteit te ontsnappen. Zoals de meeste arbeiders waren de lagere militairen weliswaar afhankelijke weddetrekkenden en bleven ze onderworpen aan controle van hogere hand — er heerste immers een strenge discipline —; maar anderzijds kenden ze vele voordelen die in die tijd nog aan de arbeiders werden geweigerd, zoals gratis geneeskundige verzorging, betaald verlof, verzekerde kledij en huisvesting en vooral ... vastheid van betrekking en recht op rustpensioen. De militair of rijkswachter genoot bovendien het nodige aanzien en nam in de ogen van velen uit zijn omgeving een hoge plaats op de maatschappelijke ladder in.¹⁵

14. Ibid. blz. 179-180.

15. WERNER, V., Le syndicalisme dans les forces armées belges. In *Revue de l'Institut de Sociologie*, ULB, Brussel, 1975, nr. 3-4, blz. 327-343.

B. Het ontstaan van de Verbroedering

Na Wereldoorlog I komt in deze toestand geleidelijk aan verandering. In 1919 werd het algemeen enkelvoudig stemrecht ingevoerd. Dit was van belang omdat de oudstrijders uit de oorlog van 1914-1918 een talrijk en goed georganiseerd kiezerspubliek vormden. Aan hen werden allerlei voordelen en prioriteiten toegekend. Zo werden ondermeer de gewonde en verminkte militairen in een speciaal kader van de administratieve diensten opgenomen.¹⁶ Als gevolg daarvan telden het leger en de rijkswacht tussen de twee wereldoorlogen een groot aantal oudstrijders en oorlogsinvaliden — militairen in actieve dienst — in hun rangen. Door hen werden regelmatig en op zeer heftige wijze eisen geformuleerd. Volgens Werner ging het daarbij aanvankelijk niet zozeer om de eisen van militairen in actieve dienst dan wel om de verlangens van oudstrijders en oorlogsinvaliden. Vele militairen in actieve dienst behoorden echter tot die groep en waren lid van oudstrijdersverenigingen of 'verbroederings' van regimenten die tijdens de oorlog gemobiliseerd waren. Ze speelden een belangrijke rol in de animatie van die verenigingen en woonden de vergaderingen van de bestuursraden bij. Op talrijke publieke manifestaties waren officieren en onderofficieren in actieve dienst in uniform aanwezig en vaak marcheerden ze aan het hoofd van hun vroegere strijdmakkers door de hoofdstad.¹⁷

In die sfeer kwamen eind 1933 enkele keurgegraderden van de rijkswacht te Brussel samen en besloten de 'Verbroedering der Rijkswacht Veldtocht 1914-1918' op te richten. Ondertussen was al enkele jaren de Federatie der Oprustgestelde Rijkswachters actief. In januari werden beide verenigingen samengesmolten onder de benaming 'V.Z.W. Verbroedering der Rijkswacht'. Hiermee werd de toetreding van rijkswachters in actieve dienst die niet aan de Eerste Wereldoorlog hadden deelgenomen, vergemakkelijkt. Daarnaast vonden ook weduwen en wezen van de in W.O. I omgekomen rijkswachters onderdak in de Verbroedering. De vereniging stelde zich onder meer tot doel 'het materieel en moreel welzijn' van haar leden te verdedigen. Het ledental kende de eerste jaren een stormachtige groei: in 1938 stabiliseerde het aantal leden zich in de buurt van de tienduizend.¹⁸

De vraag is nu of het succes van de Verbroedering niet tot conflicten moest leiden met de strenge militaire tucht. De enige authentieke tekst die op dat ogenblik op tuchtgebied rechtsgeldig was, was het 'Reglement van krijgstuicht of discipline' van 1815. In de oorspronkelijke tekst van dit reglement is geen enkele verwijzing te vinden naar het verenigingsrecht van rijkswachters en militairen. Later werd de tekst echter bij koninklijk besluit gewijzigd. Het K.B. van 30 mei 1916 verbood aan militairen om deel uit te maken van een 'geheime vergadering' of 'om het even welke groep van politieke aard of met politieke strekking'. Het werd hen bovendien verboden de hulp in te roepen van personen vreemd aan

16. Ibidem, blz. 327-328.

17. Ibidem, blz. 328-329.

18. *Bulletin Verbroedering der Rijkswacht*, 1e jrg., nr. 1 en 7, sept. 1934 en dec. 1935. *Bulletin Verbroedering der Rijkswacht*, 4de jrg., nr. 22, febr. 1938.

het leger tot het verkrijgen van gunsten. Over het algemeen werd dit streng geïnterpreteerd.¹⁹

De Verbroedering was dus een eerste uitzondering op deze strenge interpretatie van het tuchtreglement. Dat de Verbroedering getolereerd werd is te verklaren door de hoge bescherming die ze van bij de aanvang genoot. In het ercomité en beschermcomité zetelden zowat alle hogere officieren van de rijkswacht. Een rijkswachter in actieve dienst liep dus geen risico wanneer hij zich bij de Verbroedering aansloot.

Naast de steun van de rijkswachtoverheden konden de stichters ook rekenen op de hulp van een oudstrijderscentrale, met name de 'Union des Fraternelles de l'Armée de Campagne/Verenigde Verbroederings van het Veldleger 1914-1918' (U.F.A.C. — V.V.V.). Het is de aansluiting van de Verbroedering der Rijkswacht bij de rechts-georiënteerde U.F.A.C. die echter heel wat stof deed opwaaien, vooral wanneer de oudstrijderscentrale na 1934 steeds duidelijker de politieke toer opgaat.

Het dagblad 'Le Peuple' protesteerde herhaaldelijk tegen deze ontwikkeling en beschuldigde de U.F.A.C. van anti-grondwettelijke actie. Op 25 mei 1935 publiceerde de krant zelfs een artikel waarin uiteengezet werd hoe de U.F.A.C. sinds enkele maanden een mobilisatieplan had uitgewerkt dat zou moeten toegelaten hebben een aantal ministeriële gebouwen te bezetten en een politieke crisis uit te lokken. De krant waarschuwde ervoor dat leden van de U.F.A.C. — langs de Verbroedering om — ongemerkt wilden binnendringen in de rijkswacht om hun plan uitvoerbaar te maken.²⁰ In dezelfde periode stelden in het parlement enkele volksvertegenwoordigers vragen aan minister van landsverdediging Devèze over de politieke activiteiten van de U.F.A.C. en over de nauwe contacten die ze onderhield met actieve eenheden van het leger en de rijkswacht. De liberale defensie-minister ontkende in zijn antwoord niet dat rijkswachters in actieve dienst lid mochten zijn van een Verbroedering aangesloten bij de U.F.A.C. — V.V.V.²¹ In een reactie daarop verklaarde voorzitter Vigneron in een speciaal bijeengeroepen algemene vergadering van de Verbroedering dat

---

19. In de jaren dertig werd het de rijkswachters bijvoorbeeld sterk afgeraden te kopen bij socialistische of andere voedingscoöperatieven. In bijzondere onderrichtingen werd erop gewezen dat 'het volstrekt noodzakelijk was dat het personeel van het rijkswachtkorps zorgvuldig elke stap, elke daad of elke manifestatie vermijde welke zou kunnen doen twifelen aan zijn volstrekte onpartijdigheid'...

Parl. Vr. en Antw.; Kamer — Senaat, 1934-1935, 1 febr. 1934, 179 (Vr. nr. 20 Lepage).

20. Volgens 'Le Peuple', later daarin bijgevallen door de journalisten M. DEWILDE en W. DE BOCK, kaderde dit alles in de plannen aangaande een machtsgreep, die in 1935 in rechtse en sommige militaire kringen werden gesmeed. Onder impuls van Rex vonden in dit kader besprekingen plaats tussen 'Nationaal Legioen', de middenstandsorganisatie 'Burgerwelzijn', Rex en de U.F.A.C.. DEGRELLE deed echter het hele opzet mislukken door in oktober 1936 een akkoord met het V.N.V. te sluiten.

Le Peuple, 25 mei 1935.

DE WILDE, M., *De Nieuwe Orde*, Reeks: België in de Tweede Wereldoorlog, De Nederlandse Boekhandel, Antwerpen, 1982, blz. 17 e.v. DE BOCK, W., 'Extreem-rechts en de Rijkswacht, een poging tot staatsgreep in België op 25 oktober 1936'. In *Extreem-rechts en de staat*, Epo, Berchem 1981, blz. 11-58.

21. *Parl. Vr. en Antw.*, Kamer-Senaat, 1934-1935, 18 mei 1935 en 12 juni 1935, 316-345. (Vindevogel en De Nèves)

de leden daarvan zich aan de tucht zouden houden. Opdat daarover geen twijfel zou kunnen bestaan werden ook de statuten in die zin gewijzigd.²²

Nochtans moest de minister kort daarna ingrijpen. De voorzitter van de Verbodering kwam in opspraak wanneer bleek dat hij Degrelle had vergezeld tijdens een verboden Rex-betoging in oktober 1936.²³ Later bleek dat (reserve-)kolonel Vigneron naast voorzitter van de Verbodering ook leider was van de ordedienst van Rex.²⁴ Na protest vanwege de leden van de afdeling Brussel zal Vigneron zich gedwongen zien ontslag te nemen en zich terug te trekken uit de Verbodering. De nieuwe voorzitter werd de gepensioneerd Vanderoost.²⁵

In het tijdschrift van de Verbodering der Rijkswacht vinden we weinig terug dat er op wijst dat de politieke stellingname van de V.V.V. en Vigneron openlijk door de afdelingen van de Verbodering werd gesteund. Wel dient erop gewezen dat de rijkswacht in de turbulente jaren dertig het voorwerp uitmaakte van hevige kritiek in het parlement en de pers en dat het 'Bulletin' van de Verbodering dan af en toe de mogelijkheid bood om een reactie op de beschuldigingen van communisten en socialisten aan het adres van het korps kwijt te geraken. In naam van de Verbodering stelde generaal Vanderoost in het tijdschrift tevens een drastische verhoging van de effectieven en een uitbreiding van de mobiele groepen voor, om in onrustige tijden wanordelijkheden georganiseerd door communisten of separatisten te kunnen voorkomen.²⁶

Vaak waren de bindingen met de U.F.A.C. en het Rex-lidmaatschap van voorzitter Vigneron het enige wat men zich in latere jaren van de Verbodering zal herinneren. Er was echter meer. Onder druk van de economische crisis en haar nasleep werden ook klachten aangaande de materiële situatie van het lager personeel geformuleerd. Het betreft in de jaren dertig nog voornamelijk klachten op het vlak van de pensioenen, het gebrek aan huisvesting, de lamentabele toestand van de bestaande logementen, het uitblijven van weddeaanpassingen en dergelijke meer.²⁷ Op vele manifestaties werd reeds harde taal gesproken en onrechtstreeks werd er een revendicatieve houding gekweekt bij de rijkswachters in actieve dienst.

Vanaf september 1939 werd duidelijk dat de Verbodering niet meer normaal zou kunnen werken, in mei 1940 werden de officiële activiteiten stopgezet. Over de situatie van de Verbodering tijdens de oorlog zelf is ons weinig bekend.

---

22. Artikel 5; 'De vereniging verbiedt zich alle inmenging in de zaken van algemene orde en tucht, afhankelijk van het commando van het korps. Elke redetwist betreffende wijsgerige, politieke of taalproblemen is ten strengste verboden tijdens de samenkomsten en vergaderingen...' *Bulletin Verbodering der Rijkswacht*, 1e jrg., nr. 4, oktober 1935.

Dit artikel zal nog drie decennia lang de statuten van de Verbodering sieren.

23. *Bulletin Verbodering der Rijkswacht*, 2de jrg. nr. 13, december 1936 en 3de jrg. nr. 14, februari 1937.

24. Zie MASSON, H., Inventaris 9 'Archives Rex et mouvements wallons de collaboration', Brussel, 1981, blz. III. Die ordedienst werd in 1937 opgeheven in toepassing van de wet op de privé-milities.

25. Kolonel VIGNERON werd gedegradeerd door de minister van Landsverdediging maar zal enkele maanden later al in de senaat zetelen als gecoöpteerde voor de provincie Luxemburg.

26. 'Rijkswacht en Werkloosheid' in *Bulletin Verbodering der Rijkswacht*, 2de jrg. nr. 11-12 aug.-okt. 1936.

27. *Bulletin Verbodering der Rijkswacht*, 1 tot 6de jrg. nr. 1 tot 46, sept. 1934 tot jan. 1940.

Onmiddellijk na de oorlog vinden we een totaal andere Verbroedering terug. Enkele plaatselijke afdelingen gaven blijk van een grotere strijdbaarheid en hier en daar deed zelfs het gerucht de ronde dat de rijkswachters nu snel over een eigen syndicaat zouden beschikken, één waarmee 'de ministers rekening zullen moeten houden'. De Verbroedering zou de weg banen naar de verwezenlijking van dat syndicaat.²⁸

Vooraf de sectie Luik stelde zich aanvankelijk zeer militant op in het streven naar hogere lonen. De reactie van de rijkswachtautoriteiten bleef echter niet lang uit. Toen zich in januari 1947 incidenten voordeden tijdens een rumoerige algemene vergadering, trof Commandant Godfroid van de territoriale groep van Luik maatregelen om het personeel in actieve dienst te verbieden om:

- een ambt uit te oefenen in de schoot van de Verbroedering;
- tot nader bevel deel te nemen aan de vergadering van de sectie Luik, d.w.z. tot het moment waarop de Verbroedering elke bespreking van zaken die tot de bevoegdheid van het commando behoren, achterwege zou laten.²⁹

Ook de minister van landsverdediging, generaal De Fraiteur, verklaarde ontevreden te zijn over een aantal initiatieven van de Verbroedering. De eisen op financieel vlak vond de minister niet gerechtvaardigd en een aantal acties achtte hij niet in overeenstemming met de geest van de militaire tucht. De leiding van de Verbroedering zou hieruit haar conclusies trekken: de begrippen 'syndicaat' en 'staking' dienden voorgoed te worden geschrapt uit de annalen van de vereniging en de leden werd afgeraden ze nog ter sprake te brengen op een vergadering. Wat de belangenverdediging betrof, zou in principe een nieuwe strategie gevolgd worden: wanneer de belangen van gepensioneerden en weduwen in het gedrang kwamen, zou men zich tot de bevoegde minister of administratie wenden; en wat de door de leden in actieve dienst geformuleerde eisen betrof, zou de Verbroedering haar standpunt medelen aan de commandant van het korps.³⁰

Op die manier hoopte men in 1948 de strenge disciplinaire houding van de minister te omzeilen. In 1949 werd de rijkswacht echter opgeschrikt door het vroegtijdige ontslag van korpscommandant Leroy. Hij werd opgevolgd door commandant Godfroid van de territoriale groep van Luik, maar al te bekend om zijn represailles tegen de 'actieven' in de Verbroedering. De komst van Godfroid luidde een periode in van uiterst strenge toepassing van de militaire tuchtreglementeringen. Ook voor het verenigingsrecht bleven de gevolgen niet uit. Destijds had het verbod van Godfroid de leden in actieve dienst uit het gebied Luik en Luxemburg er al toe aangezet massaal de Verbroedering te verlaten.³¹ Naar aanleiding van nieuwe incidenten in 1951 waarbij rijkswachters in actieve dienst en een officier betrokken waren, toonde Godfroid opnieuw zijn ongenoegen over het feit dat leden in actieve dienst in het bestuur van de plaatselijke afdelingen zetelden. In de kamer tekenden de volksvertegenwoordigers Jaminet en Jus-

28. *Bulletin Verbroedering der Rijkswacht*, 11e jrg., nr. 53, november 1946.

29. *Bulletin*, 11e jrg., nr. 5, oktober 1947.

Parl. Vr. en Antw., Kamer-Senaat, 1946-1947, 13 mei 1947 (Boulangier).

30. *Bulletin*, 13e jrg., nr. 8 en 9, januari-februari 1948.

31. *Bulletin*, 12e jrg., nr. 64, november 1947 en 14e jrg., nr. 85-87, maart-april 1949 en 16e jrg., nr. 107, februari 1951.

te verzet aan tegen de onduidelijkheid en dubbelzinnigheid omtrent het lidmaatschap van de Verbroedering: rekening houdend met het strenge tuchtregime kwamen de restricties ten aanzien van leden in actieve dienst in praktijk neer op de grootschalige verwijdering van de 'actieven' uit de Verbroedering zelf.³² Het rijkswachtpersoneel werd nu afhankelijk van het engagement en de strijdbaarheid van gepensioneerde collega's om haar eisen kracht bij te zetten.

De beperkingen na de oorlog aan de Verbroedering opgelegd moeten in een ruimer kader worden gezien. Men kan daarbij onder meer denken aan de crisis in het land ten gevolge van de koningskwestie en aan de paniekerige sfeer tijdens de zogenaamde Koude Oorlog. Het lijkt inderdaad logisch dat men zich in dergelijke periodes wilde verzekeren van de onvoorwaardelijke gehoorzaamheid van het lager personeel t.a.v. de rijkswacht-autoriteiten. Achteraf is zoiets echter moeilijk na te gaan. Het is wel zo goed als zeker dat de instelling van de commissie ter voorbereiding van de wet op de rijkswacht een belangrijke rol heeft gespeeld bij het uitvoeren van het verbod. Die commissie werd begin 1951 samengesteld. De ministers De Fraiteur en De Greef hadden na de oorlog weinig twijfels laten bestaan over de weg die de rijkswacht volgens hen moest inslaan. Naast het verwezenlijken van de doorgedreven concentratie in de mobiele eenheden en het afschaffen en hergroeperen van brigades, waren ze verantwoordelijk voor het terug invoeren van de militaire oefeningen en de aankoop van oorlogsmaterieel. Het leek er dan ook sterk op dat de gevechtsoopdrachten — die vóór de oorlog waren toegekend aan het mobiel legioen — eveneens in de wet op de rijkswacht zouden opgenomen worden en dat de rijkswacht haar militair statuut zou behouden.

De Verbroedering daarentegen vertoonde sinds 1945 'anti-militaristische' trekjes: men zag de rijkswacht niet langer als een militaire troep die zich af en toe met politiezaken bezighield, maar hoogstens als een 'militair georganiseerde politiedienst' of beter een 'politiekorps met een militaire ethiek'. Het lag voor de hand dat de Verbroedering de neerslag daarvan wenste terug te vinden in de wet op de rijkswacht. Toen de vereniging zich voorbereidde om het voorontwerp van wet te bestuderen, sloeg minister De Greef andermaal toe. Hij liet weten aan de leden van het rijkswachtpersoneel dat het ten strengste verboden was om deel te nemen aan besprekingen betreffende de wet op de rijkswacht en dreigde ermee de toelating om lid te worden van de Verbroedering in te trekken.³³

Door de leiding van de Verbroedering en enkele parlementairen werden de verbodsbepalingen aangeklaagd als zijnde in strijd met de vrijheid van vereniging zoals vastgelegd in art. 20 van de Grondwet en in de wet van 21 mei 1921. Bovendien overheerste het gevoel dat aan het personeel een soort 'spreekverbod' werd opgelegd in afwachting van een parlementaire meerderheid die bereid zou zijn om het feitelijke militariseringsproces met een wet te bekrachtigen.

---

32. *Parl. Hand.*, Kamer, 1952-1953, donderdag 29 januari 1953, 21 e.v. De bevelhebber van de rijkswacht had immers duidelijk laten verstaan dat hij niet wenste dat leden in actieve dienst betrokken waren in het bestuur van de Verbroedering. Destijds besepte men maar al te goed dat de wens van een commandant als een bevel wordt opgevolgd, tenminste indien men geen disciplinaire moeilijkheden wenste. Liever dan de gevolgen ervan te dragen, gaven vele rijkswachters er de voorkeur aan hun engagement in de Verbroedering te laten varen.

33. *Parl. Hand.*, Kamer, 1952-1953, donderdag 29 januari 1953 van *Bulletin*, 12e jrg., nr. 132, maart 1953.

In de Verbroedering en het parlement werd dan ook geprotesteerd tegen het toekennen van gevechtsoopdrachten aan de rijkswacht en tegen de 'militarisation à outrance' op het vlak van de tucht, de training en de opleiding. Men vreesde dat de rijkswacht geleidelijk van haar oorspronkelijk doel zou worden afgeleid en dat haar politionele en gerechtelijke activiteiten op de achtergrond zouden komen te staan. De na-oorlogse evolutie maakte de rijkswacht immers in toenemende mate afhankelijk van het leger en men zag geen evenwicht meer tussen het militair en het burgerlijk karakter van de rijkswacht. Na 1949 uitte het protest zich noodgedwongen — wegens de disciplinaire beperkingen — voornamelijk in niet-ondertekende lezersbrieven in kranten en via tussenkomsten van parlementairen die de belangen van het rijkswachtpersoneel verdedigden.³⁴ In het Bulletin beperkte men zich na 1949 voornamelijk tot het eisen van een degelijke wet die aan de tweeslachtige toestand een einde zou maken. De ontgoocheling was groot toen men later vernam dat reeds tijdens de voorbereidende werkzaamheden aangaande de wet op de rijkswacht, gekozen werd voor het behoud van de traditionele opdrachten en het militair karakter van het korps.³⁵

Het bestuur zette zich in deze periode eveneens in voor het uitwerken van een statuut voor het lager personeel en voor het optrekken van de wedden en vergoedingen. De pensioenen bleven uiteraard een centrale plaats innemen in het eisenpakket. Met de toename van het aantal rijkswachters voor en na de oorlog nam bovendien het huisvestingsprobleem in omvang toe. De steeds schaarser wordende staatslogementen waren van slechte kwaliteit en talrijke kazernes bevonden zich in een bouwvallige toestand.³⁶

D. Parlementaire lobbying (1954-1964)

In het vorige punt werd beschreven hoe de Verbroedering, na een korte strijdbare periode, door de generale staf van de rijkswacht 'buiten spel' werd gezet. Die beperking van de actiemiddelen had onder meer tot gevolg dat het bestuur openlijke conflicten met de rijkswachttop trachtte te vermijden en langs andere kanalen de eisen van het personeel in de belangstelling moest brengen.

De rijkswachters waren zich uiteraard al langer bewust van het feit dat ook zij deel uitmaakten van het kiezerspubliek en contact konden opnemen met parlementsleden en gemeentepolitie om van hen aandacht voor hun eisen af te dwingen. In de periode onmiddellijk na de tweede wereldoorlog gebeurde dat overigens reeds vrij dikwijls. Dit soort parlementaire actie vergt echter heel wat ervaring en een geschikte politieke constellatie om snel tastbare resultaten op te leveren.

Wanneer in april 1954 de regering Van Acker van start ging en de CVP voor vier jaar naar de oppositiebanken werd verwezen, vormde dit een geschikt politiek decor om een tegenoffensief in te zetten. De komst van de 'linkse' regering

---

34. *Bulletin*, 11de jrg., nr. 52-53, oktober-november 1946 en 15de jrg., nr. 95 tot 105, jan. tot dec. 1950 en 17de jrg., nr. 122, mei 1952 en 18de jrg., nr. 131, februari 1953.

Zie daarover de besprekingen van de rijkswachtbegrotingen in Kamer en Senaat van 1948 tot 1955.

35. Dat nam natuurlijk niet weg dat men tevreden was met het feit dat na meer dan 120 jaar eindelijk een wet op de rijkswacht werd gestemd.

36. *Bulletin*, 11de jrg. tot 19de jrg., nr. 52 tot 143, oktober 1946 tot februari 1953.

Van Acker had in sommige middens van het rijkswachtpersoneel wellicht de hoop doen ontstaan dat een minder militaristisch beleid zou gevoerd worden binnen het korps.³⁷ In bredere kringen van het kiezerspubliek meende men een sociaal-vooruitstrevend beleid te mogen verwachten, waarvan de rijkswachters op hun beurt mee zouden profiteren. De regering Van Acker voerde echter — mede onder druk van de liberale coalitiepartner — een minder progressief beleid dan vele kiezers hadden gehoopt. Wat de rijkswacht betreft, dient evenwel vermeld dat bijna onmiddellijk — zowel op het terrein van de arbeidsomstandigheden als op financieel vlak — hervormingen werden doorgevoerd door de socialistische minister van landsverdediging Spinoy.³⁸ Hij was echter niet in staat al de verwachtingen in te lossen. De christendemocratische oppositie daarentegen zal vanaf 1955 de eisen van het rijkswachtpersoneel volledig steunen.

In 1955 trad de Verbroedering naar buiten met een goed gecoördineerde actie om de gelijkschakeling van de wedden van de rijkswacht met die van de gemeentepolitie te bekomen.³⁹ Informatie daarover werd aan leden van het parlement en de regering overgemaakt. In het kader van die actie vond in juni 1956 in de kamer een interpellatie plaats van de CVP-er Verbaanderd over de wedden van het rijkswachtpersoneel. Het bestuur zelf mobiliseerde de vaandrags van de plaatselijke afdelingen om vreedzaam voor het parlement te betogen tijdens de interpellatie. De Brusselse politie had echter de neutrale zone rond het parlement afgegrensd en de betogers werden opgepakt. Een disciplinair onderzoek werd ingesteld om de voornaamste aanstokers te identificeren... een methode die Verbaanderd deed denken aan de onderdrukking van het arbeiderssyndicalisme in de negentiende eeuw.⁴⁰

Na de interpellatie groeide de verbittering in kringen van het rijkswachtpersoneel. Het korps werd door de CVP-regering ingezet ten tijde van de koningskwestie en het stond ten dienste van de regering Van Acker in de schoolstrijd. 'Rechtse' en 'linkse' regeringen maakten gebruik van de rijkswacht maar geen enkele bewindsploeg heeft oog gehad voor de eisen van het rijkswachtpersoneel. Dat was zowat de achtergrond waartegen de discussies over de noodzakelijk geachte weddeverhoging binnen de Verbroedering verliepen.⁴¹

In 1957 diende Verbaanderd in afspraak met de Verbroedering opnieuw een amendement op de rijkswachtbegroting in. Op de dag van de besprekingen trok de generale staf de verloven van het personeel voor enkele uren in en werd aan iedere rijkswachter in het land het verbod opgelegd de openbare tribune van

---

37. Dat wordt bevestigd door de christendemocraat JAMINET, *Parl. Hand.*, Kamer, 1954-1955, 22 februari 1955, 15.

38. De verbeteringen op het vlak van de arbeidsomstandigheden betreffen een verlichting van het regime van de dienstprestaties en een wijziging van de verlofregeling. *Parl. Hand.*, Kamer, 1954-1955, 22 februari 1955, 20.

39. De Verbroedering was van oordeel dat er een vrij grote gelijkenis bestond tussen de taken en de functies van de agenten van de gemeentepolitie en die van de rijkswachters... Het enige verschil was dat men de gendarmen veel minder betaalde terwijl zij doorgaans een grotere bevoegdheid hebben en meer verantwoordelijkheid dragen. Dat kon omdat de weddebarema's van de andere strijdkrachten als basis bleven dienen voor de vaststelling van de barema's van het rijkswachtpersoneel. Men verweet de overheden dan ook alleen aandacht te hebben voor het militair karakter van het korps. *Bulletin*, 21 jrg., nr. 171, juni 1956.

40. *Parl. Hand.*, Kamer, 1954-1955, 22 februari 1955, 15.

41. 'De politiek en wij' in *Bulletin*, 22e jrg., nr. 180, april 1957.

de Kamer te betreden. De Verbroedering werd ervan beschuldigd een dreigende houding aan te nemen. De socialistische minister Spinoy stond volledig achter de maatregelen getroffen door de korpscommandant. Hij kon zich bovendien niet van de indruk ontdoen dat de Verbroedering met haar 'eisenbundel' op de wagen 'van een politieke partij' was gesprongen, namelijk die van de CVP-oppositie.⁴²

De actie van de Verbroedering bracht toch aarde aan de dijk: de minister beloofde het weddeprobleem te bestuderen. In augustus 1957 werd een koninklijk besluit betreffende de aanpassing der graden gepubliceerd. Die restructurering van de graden betekende in de praktijk een 'bevordering' voor alle wachtmeesters eerste klas. Gelijktijdig daarmee werd een weddeverhoging voor alle onderofficieren aangekondigd. Van een echte 'herwaardering van de rijkswachtfunctie' op basis van de wedden bij andere politiediensten, zoals door de Verbroedering gevraagd, was echter nog geen sprake. Bovendien werd de weddeverhoging aan de officieren geweigerd wegens het aandeel van enkele onder hen in de organisatie van de weddenactie.⁴³

Onder de daaropvolgende regeringen verfijnde de Verbroedering haar parlementaire actie. De bestuursraad verstrekke aan de plaatselijke afdelingen richtlijnen omtrent de manier waarop met parlementsleden contact moest worden opgenomen en speelde de documentatie door aan de afdelingen over de belangrijkste eisenbundels. Deze eisen werden door de sectieleden overgemaakt aan de betrokken politici, die op hun beurt de ministers onder druk konden zetten.⁴⁴

De Verbroedering was er dus in geslaagd de generale staf van de rijkswacht op zijn beurt buiten spel te zetten door achter de schermen in contact te treden met politici. Door een aantal disciplinaire ingrepen kon commandant Engels in 1958 nog net verhinderen dat een permanent secretariaat en een coördinatiecentrum werden opgericht.⁴⁵ Luitenant-generaal Thiel zal vanaf 1960 een meer integratief beleid voeren. Hij zegde het personeel zijn morele steun toe wat de financiële eisen betrof en, in afspraak met minister van defensie Segers, stelde hij zich tijdens de discussies in de weddencommissies op als 'de natuurlijke verdediger van het rijkswachtpersoneel'. Op het ogenblik dat elders de lonen al na paritair overleg werden vastgesteld, werd een dergelijke paternalistische benadering door vele rijkswachters echter als voorbijgestreefd beschouwd.⁴⁶ Ondanks een aantal nieuwe weddeverhogingen en de belofte tot herwaardering van de rijkswachtfunctie, bleef het rijkswachtpersoneel onrustig. Er kwam steeds meer verzet tegen het feit dat de Verbroedering — in tegenstelling tot de syndicaten van het overheidspersoneel — niet werd toegelaten tot besprekingen in een zogenaamde 'paritaire commissie'.⁴⁷

In het begin van 1964 heerste er heel wat beroering onder het rijkswachtpersoneel. Bij het administratief personeel van landsverdediging dreigde er zelfs

---

42. *Parl. Hand.*, Kamer, 1956-1957, 19 februari 1957, 3-13.

43. Gesprek met A. DE MIDDELEIR, destijds actief in de Verbroedering.

44. In 1961 werd door de bestuursraad 36 maal de tekst van een parlementaire vraag opgesteld en voerde de raad 21 maal besprekingen met de parlementsleden. *Bulletin*, 27e jrg., nr. 212, mei-juni 1960.

45. *Bulletin*, 23e jrg., nr. 190-191, januari-februari 1958.

46. *Bulletin*, 28e jrg., nr. 228-230, juli-aug. 1962 en 29e jrg., nr. 231, jan. 1963.

47. *Bulletin*, 29e jrg., nr. 231 tot 236, jan. tot dec. 1963.

een staking uit te breken. Over de oorzaken hiervan kon men het een en ander terugvinden in een rapport van inspecteur-generaal Fastrez, dat dateerde van juli 1964 en waaruit bleek dat 'een onmiskenbaar diepe malaise' de sociale relaties binnen de rijkswacht vertroebelde. Er waren heel wat klachten over de huisvesting, de trage bevordering en de tucht. De twee grootste grieven hadden echter betrekking op het regime van de weekendprestaties en de lage bezoldiging in verhouding tot de lange werktijden.⁴⁸

Terwijl na de oorlog in andere sectoren geleidelijk de 45-urenweek werd ingevoerd, gold dit zeker niet voor de rijkswacht. In het begin van de jaren '60 werkte het personeel er vaak nog 50 à 60 uren per week.⁴⁹

Het is tegen de achtergrond van deze relatief slechte arbeidsvoorwaarden en de groeiende ontevredenheid van het personeel dat enkele maanden later, einde 1964-begin 1965, binnen en buiten de Verbroedering een aantal acties plaatsvonden die syndicalisering van het rijkswachtpersoneel tot doel hadden. Wat de acties buiten de Verbroedering betrof, ging het voornamelijk om pogingen van de neutraal-conservatieve eenheidsvakbond C.S.U. (Confédération des Syndicats Uniques et Apolitiques de la Belgique) om voet aan de grond te krijgen binnen de rijkswacht. Ook de christelijke overheidsvakbond C.C.O.D. liet van zich horen. Deze grotere syndicale organisatie beperkte zich echter tot het leggen van contacten met rijkswachters en tot het verspreiden van vlugschriften waarin de syndicale vrijheid voor rijkswachters werd geëist.⁵⁰

E. Na 1964

We geven nog een bondig overzicht van de voornaamste gebeurtenissen na 1964. De 'syndicale bedreiging' van buitenuit kon worden afgeweerd door een streng disciplinair optreden. Een vijftiental tuchtstraffen werden binnen de rijkswacht uitgedeeld aan aanhangers van de C.S.U., twee initiatiefnemers werden gestraft met militair gevang en uitsluiting uit de rijkswacht.⁵¹ In scherp contrast tot deze repressieve aanpak van de aanhangers van de 'politiek-gekleurde' C.S.U., stond ditmaal de bereidheid van de generale staf en de minister van defensie om een dialoog met de Verbroedering der Rijkswacht aan te gaan. Die houding moedigt de Verbroedering ertoe aan de oorspronkelijke vriendenkring om te vormen tot een representatieve beroepsvereniging, die zou kunnen onderhandelen met de rijkswachtautoriteiten en de bevoegde ministers. Door de generale staf werden echter een aantal voorwaarden verbonden aan de oprichting van een nieuw orgaan, deze waren: geen externe inmenging en geen organisatie die over de traditionele syndicale aktiemiddelen beschikt.⁵² In 1965 werden de statuten van de nieuwe vereniging gepubliceerd. De naam werd gewijzigd in 'Nationaal Verbond van het Rijkswachtpersoneel' (N.V.R.P.).

Het koninklijk besluit van 2 februari 1965 betreffende de oprichting van een adviescommissie voor het rijkswachtpersoneel behield exclusief aan het nieuwe

---

48. *La Libre Belgique*, 12 november 1964 of CRISP, nr. 359-360, 24 maart 1967.

49. Ibid.

50. Ibid. en *Bulletin*, 31e jrg., nr. 244 tot 247 april-oktober 1967.

51. Ibidem.

52. Ibidem.

N.V.R.P. het recht voor om met de minister van landsverdediging te overleggen. Het Nationaal Verbond werd voortaan geconsulteerd in verband met alle zaken van 'algemeen belang met betrekking tot de statutaire toestand van het personeel', waaronder men het geldelijk statuut en de pensioenen, de algemene regels betreffende de anciënniteit en de bevordering, het tuchtstelsel, het verlenen en ontnemen van graden en de ambtsontheffing verstond. De organisatie van de diensten en van het werk (het zogenaamde 'operationele' domein) werd van de consultatieprocedure uitgesloten. Aanvankelijk zag het N.V.R.P. de installatie van de nieuwe adviescommissie als een grote overwinning. In de loop van de daaropvolgende jaren werd echter duidelijk dat de werking van de commissie niet beantwoordde aan de verwachtingen die de oprichters van het N.V.R.P. terzake koesterden. De bevoegdheid van de commissie was te beperkt en wanneer het belangrijke punten betrof, werd onvoldoende of zelfs helemaal geen rekening gehouden met het advies van de personeelsvertegenwoordiging.⁵³

De nieuwe rijkswachcommandant Lorgé blijft een stugge houding aannemen inzake het verenigingsrecht van rijkswachters. Meer bepaald verzet hij zich openlijk tegen de uitbreiding van de politieke en syndicale vrijheid van het personeel, zoals door het N.V.R.P. in de adviescommissie gevraagd werd, en legt hij een tuchtstraf op aan een rijkswachter die hierover een scherp artikel schreef in het tijdschrift van het N.V.R.P.⁵⁴ Deze strenge houding, en het uitblijven van resultaten in het nieuwe adviesorgaan, leidden in 1967-1969 tot een nieuwe radicalisering van de vereniging. Tijdens een weddenactie namen het Nationaal Verbond en zijn afdelingen nu hun toevlucht tot een aantal prikacties, precies datgene wat de instelling van een consultatieve commissie had moeten verhinderen.⁵⁵ Verder werd er opnieuw gediscuteerd over de oprichting van een rijkswachters-syndicaat en over een eventuele radicalisering van de actiemiddelen. Het N.V.R.P. verklaarde zich hierbij bereid te verzaken aan het recht op politieke activiteit, maar eiste in ruil daarvoor dezelfde bevoegdheden als het gemeenschappelijk vakbondsfront van de openbare diensten, het stakingsrecht uitgezonderd.⁵⁶

Vanaf het begin van de jaren zeventig komt het rijkswachtsyndicalisme in een stroomversnelling terecht.

Na enkele stiptheidsacties en rumoerige vergaderingen van het N.V.R.P. werd door de minister van openbaar ambt beloofd dat in de toekomst een paritair samengestelde werkgroep de problemen van het personeel zou bespreken.⁵⁷ Vanaf 1970-1971 werd de rijkswacht inderdaad ingeschakeld in de zogenaamde 'programmatische van het sociale overleg'. Een paritaire commissie bestudeerde sindsdien de dringende eisen van de enige erkende beroepsvereniging, onder tusschen omgedoopt in 'Nationaal Syndicaat van het Rijkswachtpersoneel'. Naar

---

53. *De Verbodering Echo's*, 32 tot 33e jrg., nr. 249-267 januari 1966 tot december 1967.

54. *Ibid.*, nr. 260 en volgende.

55. Volgens een ministeriële omzendbrief uit januari 1967, ligt de 'wezenlijke rol' van het N.V.R.P. (en van de andere beroepsverenigingen binnen de krijgsmachten) precies in het 'in banen leiden' van de collectieve verzuchtingen van het personeel en het op een ordelijke manier naar voor brengen van hun standpunten.

Algemeen order - J/40C 9 jan. 1967.

56. *Verbodering Echo's*, 34e tot 36e jrg., nr. 268-299, januari 1968 tot december 1970.

57. *Ibid.*

aanleiding van een discussie over de restructuratie van de vereniging en de herziening van het beleid was het inmiddels tot scherpe conflicten gekomen binnen de vereniging zelf. De leiders van het gewest Henegouwen-Namen distancieerden zich van het N.S.R.P. en richtten de al eerder genoemde 'Syndicale Federatie van de Belgische Rijkswacht' op.⁵⁸

Onder druk van de onderlinge concurrentie stelden de vakbonden zich eveneens strijdbaarder op op het vlak van de financieel-economische eisen en begonnen ze een echt syndicaal statuut te eisen. Na een lange strijd heeft het parlement dergelijk syndicaal statuut toegekend aan het rijkswachtpersoneel. De wet van 18 juli 1978 regelt de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van het actief kader van de rijkswacht. Hoewel die wet nu meer dan vijf jaar oud is, wordt het voeren van een normale syndicale actie nog steeds gehinderd door het ontbreken van een aantal uitvoeringsbesluiten. Eén van de belangrijkste discussiepunten in dit verband is de eventuele erkenning van de 'Syndicale federatie' als representatieve beroepsvereniging binnen de rijkswacht.

In de jaren tachtig vormen het syndicaal statuut en de veiligheid van het personeel (betere bewapening, verhoging van de effectieven, uitbreiding van het recht op wettige zelfverdediging en strengere toepassing van de strafwet) de belangrijkste actiepunten van de twee rijkswachtbonden. In 1984 stond het rijkswachtssyndicalisme weer minder in de belangstelling dan in de tweede helft van 1983 (cfr. inleiding). Nochtans wordt nog steeds verder onderhandeld met de ministers van Binnenlandse Zaken en Landsverdediging over deze twee actiepunten.

3. Besluit

R. Reiner ging uit van de veronderstelling dat bepaalde aspecten van de tegenstrijdige plaats van de politie in de klassenstructuur terug te vinden zouden zijn in de geschiedenis van de Britse 'Police Federation'. Die hypothese lijkt — althans tot op zekere hoogte — eveneens relevant te zijn met betrekking tot het verklaren van de syndicaliseringsstendens binnen de rijkswacht zelf.

Tot voor de Eerste Wereldoorlog kenden rijkswachters en beroepsmilitairen — ondanks het strenge tuchtregime — een relatief gunstige sociaal-economische situatie in België. Dit verklaart misschien gedeeltelijk waarom de eerste succesvolle pogingen tot belangenverdediging plaatsvonden onder impuls van politiek mondige oudstrijdersgroepen en maar dateren van de jaren dertig. Die jaren dertig werden gekenmerkt door een hevige sociale strijd en grote politiek-ideologische polarisatie en in die omstandigheden zagen we dat de leiding van de Verbroedering er herhaaldelijk van beschuldigd werd zich naast conservatieve groepen op te stellen. Er was echter meer. Onder invloed van de economische recessie kwam ook de financieel economische afhankelijkheid van de rijkswachters (als weddetrekkenden) duidelijker tot uiting en kwamen geleidelijk ook meer eisen aangaande de materiële situatie van het lager personeel en de gepensioneerden vanuit de basis naar boven.

Na de oorlog werd die evolutie echter onderbroken, de Verbroedering werd door de rijkswachtautoriteiten grotendeels buiten spel gezet. Die onderdrukking

---

58. *De Verbroedering Echo's*, 37e en 38e jrg., nr. 300 tot 319 januari 1971 tot december 1972.

van de syndicaliseringstendens bij het rijkswachtpersoneel deed sommigen denken aan de donkere periodes uit de ontstaansgeschiedenis van de arbeidersbeweging. De Verbroedering slaagde er in de jaren vijftig niettemin in de strenge houding van de generale staf en de minister van landsverdediging te omzeilen, door achter de schermen aan 'parlementaire lobbying' te doen. Op financieel vlak werden in deze periode enkele kleinere successen geboekt en al bij al bleef het relatief rustig binnen de rijkswacht.

Begin de jaren zestig werd echter duidelijk dat het rijkswachtpersoneel zich niet meer in die relatief gunstige sociaal-economische positie van weleer bevond.

In de voorgaande decennia was er onder druk van de arbeidersbeweging geleidelijk verbetering gekomen in de levensvoorwaarden en arbeidsomstandigheden van de andere categorieën loon- en weddetrekkenden. Het rijkswachtpersoneel scheen die vooruitgang echter niet gevolgd te hebben. Begin de jaren zestig werden binnen de rijkswacht van het personeel nog dienstprestaties van 50 à 60 uren (en meer) per week geëist. Na de Tweede Wereldoorlog werden bovendien enkele sociale verworvenheden aangetast, zoals het recht op gratis geneeskundige verzorging en goedkope huisvesting. De bestaande staatslogementen waren onhygiënisch en verouderd en er werd geklaagd over het tuchtregime en de bevorderingen. Onder druk van die verslechterde sociaal-economische situatie zou — in de vorm van de oprichting van het N.V.R.P. — de definitieve doorbraak van het syndicalisme binnen de rijkswacht plaatsvinden. Door de autoriteiten werd echter nog een beroep gedaan op de voorstelling van de rijkswacht als 'neutraal korps' en werd verwezen naar de bijzondere opdrachten van deze politiemacht (ordehandhaving) en het verbod aan te sluiten bij andere werknemersorganisaties en gebruik te maken van de staking als actiemiddel.

In de jaren zeventig illustreren de veiligheidseisen enerzijds, en de meer strijdbare opstelling van de twee vakbonden op het gebied van de financieel-economische eisen en het syndicaal statuut anderzijds, opnieuw op bijzondere wijze de contradicties in de sociale situatie van het rijkswachtpersoneel.

De grote lijnen in de geschiedenis van het rijkswacht syndicalisme laten dus inderdaad zien hoe de afhankelijke economische positie van rijkswachters hen naar vakbondsvorming toedrijft en soms een radicalisering van de standpunten en de gebruikte actiemiddelen tot gevolg kan hebben. De belangrijke rol van de rijkswacht in het handhaven van de openbare orde brengt anderzijds met zich mee dat de militaire en politieke autoriteiten van de rijkswacht zullen trachten het personeel ervan te weerhouden zich te organiseren in vakbonden. Onder invloed van de opleiding en de specifieke korpsgeest blijft bovendien bij het lager en hoger personeel de (ideologische) voorstelling levendig van de rijkswacht als 'neutraal elitekorps', dat boven partijen en vakbonden staat en waarbinnen geen plaats is voor een traditioneel syndicalisme of voor politieke activiteiten. Dit helpt de beperking van de syndicale vrijheid legitimeren. Wellicht onder invloed van hun opleiding en hun dagelijkse praktijk (handhaving van de bestaande sociale orde) nemen de rijkswachters zelf overigens ook op andere domeinen vaak een gematigd of behoudsgezind standpunt in, bijvoorbeeld op het vlak van de criminele politiek en de toepassing van de strafwet.

We kunnen dus gerust met Reiner besluiten dat de geschiedenis van de syndicalisering van de politie, in dit geval van het rijkswachtpersoneel, in grote trek-

ken de contradictorische plaats van de politiemannen in de sociale verhoudingen weerspiegelt.

Ondanks het feit dat die theorie van de tegenstrijdige positie helpt de syndicaliseringstendens, zowel als het bestaan van tegengestelde krachten (verzet vanwege de overheid en een zekere terughoudendheid bij het personeel zelf) te verklaren, blijft de bruikbaarheid ervan naar onze mening beperkt. Een belangrijke oorzaak daarvan ligt in het feit dat Reiner een grote stap zet wanneer hij de invloed van de tegenstrijdige plaats van de politie in de klassenstructuur op de historiek van politievakbonden wil onderzoeken. De studie van het fenomeen syndicalisering is immers niet rechtstreeks verbonden met de analyse van de structurele plaats van bepaalde groepen werknemers in de samenleving. Het zijn de vakbonden die historisch de collectieve weerbaarheid van de werknemers organiseerden, maar de standpunten die vakbondsorganisaties innemen in concrete historische omstandigheden, vertolken niet noodzakelijk op ondubbelzinnige wijze de specifieke belangen verbonden aan de structurele positie van de werknemers die ze verdedigen. Een aantal contradicties zijn reeds inherent aan het fenomeen syndicalisering zelf en kunnen dus ook bij andere (dan politie-) vakbonden teruggevonden worden. We denken b.v. aan de theorie van 'de dubbele rol van de vakbeweging', die stelt dat syndicaten vaak gedwongen zijn een dubbelzinnige houding aan te nemen omdat van hen verwacht wordt dat ze zowel een strijd voeren binnen de heersende kapitalistische produktieverhoudingen als tegen de kapitalistische produktiewijze zelf, bijvoorbeeld zowel binnen het gangbare loonsysteem (b.v. voor loonsverhoging) als tegen het systeem van loonarbeid zelf (voor zelfbestuur).⁵⁹

Niet alle tegenstrijdigheden die kunnen teruggevonden worden in de standpunten die politiebonden in een concrete politieke en sociale context verdedigen, zouden dus hun oorsprong vinden in het tegenstrijdige karakter van de plaats van de politie in de sociale verhoudingen. Daarom moet de stelling van Reiner naar onze mening in de eerste plaats als 'invalshoek' voor verder onderzoek gezien worden en niet als een alles-omvattende of alles-verklarende theorie van het politiesyndicalisme.

---

59. MARTENS, A., *Structuur en werking van de hedendaagse vakbeweging*, Departement Sociologie, K.U.Leuven, Syllabus, 1980-1981, blz. 6-10.